

KIRJALLINEN KYSYMYS 289/2008 vp

Internoituihin lapsiin kohdistuneiden ihmis- oikeusloukkausten tunnustaminen

Eduskunnan puhemiehelle

Suomi sitoutui Neuvostoliiton ja Ison-Britannian kanssa 19.9.1944 solmitussa välirauhansopimuksessa (2. Artikla) internoimaan Suomessa asuvat saksalaiset ja unkarilaiset siviilihenkilöt. Monet heistä olivat tulleet Suomeen jo 1920-luvulla ja työskennelleet siviiliammateissa. Useat olivat avioituneet suomalaisten kanssa eivätkä halunneet jättää Suomea. Heidät internoitiin.

Suomalaiset naiset, jotka olivat avioituneet saksalaisen kanssa ennen 1.1.1928, tulivat automaattisesti Saksan kansalaisiksi. Myöhemmin avioituneet pitivät Suomen kansalaisuutensa.

Alkuperäisessä internointiluettelossa oli 560 henkilöä, joista 304 internoitiin. Osa siirtyi suomalaisten viranomaisten avustamina Ruotsin kautta Saksaan. Neuvostoliittolaisten johtama valvontakomissio arvosteli tästä suomalaisia. Sen seurauksena hallituksen ulkoasiainvaliokunta päätti ministeri Carl Enckellin johdolla 18.10.1944 internoida vaimot ja lapset, jopa ne vaimot, joilla oli Suomen kansalaisuus. Internoituja lapsia oli asiakirjojen mukaan 74.

Toimittaja Mikko Määttälän dokumentissa (Yle TV2 9.10.2003) arvioitiin, että naisten ja lasten internointi tapahtui valvontakomission rauhoittamiseksi.

Vieraillessaan kenraalileversti Zhdanovin luona helmikuussa 1945 ministeri Hillilä otti puheeksi naisten aseman. Hän totesi, "ettei heillä ollut ollut mahdollisuutta vapautua Saksan kansalaisuudesta ja Suomen kansalaisiksi he eivät taas voineet pyrkiä, koskeivät olleet koskaan kadottaneet Suomen kansalaisuuttaan". Ministeri

vakuutti, että "useat heistä suhtautuvat vihamielisesti Saksan nykyisiin vallanpitäjiin". Zhdanov totesi "Suomen viranomaisten itse ottaneen ko. naiset internoitavien luetteloon, joten heillä on täytynyt olla juridinen syy siihen". Asia jäi kuitenkin siihen.

460 internoitua säilytettiin Valtiollisen Poliisin ylläpitämissä yhdeksässä leirissä Etelä-Suomessa. Miehet, naiset ja lapset pidettiin piikkilanka-aidan takana aseistettujen vartijoiden silmälläpidon alaisina. Heidän vaatetuksensa oli puutteellinen. Leiristä puuttui hyötytavaroita. Kohtelu oli pääosin asiallista. Kirjeenvaihto, pakettien vastaanotto ja radiouutisten kuuntelu sallittiin valvonnan alaisena.

Internoidut naiset tunsivat epätoivoa sen epäoikeudenmukaisen kohtelun vuoksi, johon heidät alistettiin omassa synnyinmaassaan. He olivat syyllistyneet ainoastaan siihen, että olivat rauhan oloissa rakastuneet Suomessa asuvaan ulkomaalaiseen mieheen ja perustaneet perheen.

Liittoutuneet olivat tuskin tarkoittaneet, että alaikäiset lapset internoitaisiin.

Valvontakomissio hyväksyi maaliskuussa 1946 internoinnin lopettamisen. Internoitujen takavarikoitu omaisuus oli toimitettu saksalaisena sotakorvauksena Neuvostoliitolle.

Perheiden piti aloittaa uusi elämä ilman kotia, omaisuutta tai työtä. Leirejä ei heti voitu sulkea, sillä monet perheet eivät tienneet minne mennä. Osa internoiduista aikuisista sai ilmeisesti nimellisen korvauksen takavarikoidusta omaisuudestaan.

ta. Sen sijaan esim. lasten pankkitalletuksista korvausta ei saatu.

Osa internoiduista lapsista tiedusteli aikuisina ulkoasiainministeriöltä, onko maamme viranomaisilla valmius selvittää heihin kohdistunut epäoikeudenmukainen kohtelu. Ulkoasiainministeriön osastopäällikkö katsoi 15.6.2006 päivätyskirjeessään, että "internointi voitiin katsoa tapahtuma-aikana tapa-oikeudellisesti hyväksyttäväksi menettelytavaksi". Hänen perusteluissaan ei näytä olevan mitään merkitystä sillä, että asiaa koskevaa lakia ei ollut ja että moni internoiduista naisista oli Suomen kansalainen.

Päätös internoida naiset ja lapset on katsottava Suomen silloisen perustuslain nojalla vääräksi, koska eduskunnan asiasta säätämää lakia ei ollut olemassa. Toimenpiteeseen tosin ryhdyttiin kovassa poliittisessa paineessa. Se ei kuitenkaan tee menettelystä laillista eikä hyväksyttävää. Oli häpeällistä menetellä naisia ja lapsia kohtaan niin kuin viranomaiset silloin tekivät.

Monet silloin internoiduista lapsista ovat yhä joukossamme. He ovat palvelleet suomalaista yhteiskuntaa kiitettävällä tavalla läpi vuosien. Maamme tulee eurooppalaisena oikeusvaltiona tunnustaa heitä kohtaan tekemänsä vääryydet ja hyvittää heidän kärsimyksensä ja menetyksensä kunniallisella tavalla.

Internoitujen lasten edustajat ovat jättäneet kirjelmän ja sen liitteenä seikkaperäiset selvitykset pääministeriä avustavalle valtiosihteerille Risto Volaselle ministeri Astrid Thorsin virka-huoneessa 26.11.2007. He esittivät, että hallitus toteaisi heihin kohdistuneen ihmisoikeuslouk-

kauksen, ja katsoivat, että heidän tulisi Neuvostoliiton partisaani-iskujen kohteiksi joutuneiden tapaan (laki 697/2003) saada asianmukaiset korvaukset. Valtiosihteeri Volaselle toimitettiin vielä Gunvor Brettschneiderin 20.1.2008 päivätyn kirjeen viidessä liitteessä valtiosihteerin pyytämät tarkentavat selvitykset internoinneista.

Mahdollisia toimenpiteitä tietävästi valmistellaan valtioneuvoston kansliassa. Mitään tietoa niiden laadusta tai noudatettavasta aikataulusta ei ole saatavissa. Olisi perin ikävää, jos näiden kovaa kärsineiden ihmisten asia edelleen viipyisi määrättömän ajan hallinnon uumenissa.

Edellä olevan perusteella ja eduskunnan työjärjestyksen 27 §:ään viitaten esitämme asianomaisen ministerin vastattavaksi seuraavan kysymyksen:

Onko hallitus tietoinen siitä, että silloisen valtioneuvoston ulkoasiainvaliokunnan päätöksellä 18.10.1944 ilman laisaa olevaa tukea internoitiin saksalaisten siviilihenkilöiden Suomessa syntyneet vaimot ja lapset Valtiollisen Poliisin ylläpitämiin suljettuihin leireihin noin puoleksitoista (1,5) vuodeksi ja

onko hallituksella tarkoitus oikeusvaltion periaatteiden mukaisesti kunniallisella tavalla korvata näiden lasten internoinnista aiheutuneet henkiset ja ruumiilliset kärsimykset sekä tarpeeton häpeä?

Helsingissä 10 päivänä huhtikuuta 2008

Jacob Söderman /sd
Olli Nepponen /kok
Erkki Pulliainen /vihr
Anna-Maja Henriksson /r
Claes Andersson /vas
Esko-Juhani Tennilä /vas
Tuula Väättäinen /sd
Maarit Feldt-Ranta /sd
Rakel Hiltunen /sd

Bjarne Kallis /kd
Ilkka Kantola /sd
Merja Kuusisto /sd
Raimo Vistbacka /ps
Håkan Nordman /r
Kari Rajamäki /sd
Tuula Peltonen /sd
Kimmo Kiljunen /sd
Tapani Tölli /kesk

Eduskunnan puhemiehelle

Eduskunnan työjärjestyksen 27 §:ssä mainitussa tarkoituksessa Te, Herra puhemies, olette toimitanut asianomaisen ministerin vastattavaksi kansanedustaja Jacob Södermanin /sd ym. näin kuuluvan kirjallisen kysymyksen KK 289/2008 vp:

Onko hallitus tietoinen siitä, että silloisen valtioneuvoston ulkoasiainvaliokunnan päätöksellä 18.10.1944 ilman laisaa olevaa tukea internottiin saksalaisten siviilihenkilöiden Suomessa syntyneet vaimot ja lapset Valtiollisen Poliisin ylläpitämiin suljettuihin leireihin noin puoleksitoista (1,5) vuodeksi ja

onko hallituksella tarkoitus oikeusvaltion periaatteiden mukaisesti kunniallisella tavalla korvata näiden lasten internoinnista aiheutuneet henkiset ja ruumiilliset kärsimykset sekä tarpeeton häpeä?

Vastauksena kysymykseen esitän seuraavaa:

Suuriin inhimillisiin kärsimyksiin johtanut Suomen hallitusviranomaisten 18.10.1944 tekemä internointipäätös perustui eduskunnan perustuslaillisessa järjestyksessä hyväksymän vuoden 1944 välirauhansopimuksen 2. artiklaan sekä tasavallan suojelulakiin (307/1939) ja sen nojalla annettuun asetukseen henkilökohtaisen vapauden rajoittamisesta tasavallan suojelulain nojalla (444/1939). Internointitoimenpiteiden kohteena olleet henkilöt olivat muutamia internoinnin toteuttamisen jälkeen ilmenneitä poikkeustapauksia lukuun ottamatta välirauhansopimuksen 2. artiklan tarkoittamia Saksan ja Unkarin kansalaisia.

Ministerien Kaarlo Hillilän ja Mauno Pekkan pyytäessä internointipäätöksen kohtuullistamista kenraalieversti Andrei Zhdanovin kanssa 1.2.1945 käydyssä keskustelussa Zhdanov katsoi, että naisiin ja lapsiin kohdistuvien internointitoimenpiteiden juridisten perusteiden arviointi oli ollut Suomen viranomaisten vastuulla eikä muutoksiin ollut aihetta. Keskustelusta laadittu muistio osoittaa myös, että suomalaiset näkivät saksalaisten ja unkarilaisten kanssa avioituneiden suomalaisten ja heidän lastensa sekä pitkään Suomessa asuneiden henkilöiden internoinnin epätarkoituksenmukaiseksi.

Internoitujen Saksan ja Unkarin kansalaisten ei voida katsoa enää Saksan ehdottoman antautumisen jälkeen 8.5.1945 muodostaneen turvallisuusriskiä Suomelle minkä olisi voinut katsoa jälkikäteen tarkastellen vaikuttaneen myös internoinnin keston. Internointia jatkettiin maaliskuuhun 1946 saakka. Välirauhansopimuksen 2. artiklan soveltamisen osalta internoinnin jatkaminen Saksan antautumisen jälkeen perustui ensisijaisesti liittoutuneiden valvontakomission kantaan. Internoinnin kohteena oleville henkilöille internoinnin jatkaminen oli selvästi kohtuutonta, mitä ei poista se, että Suomen viranomaiset joutuivat toimimaan liittoutuneiden valvontakomission näkemyksen mukaisesti.

Internoidut menettivät välirauhansopimuksen perusteella paitsi henkilökohtaisen vapautensa myös henkilökohtaisen omaisuutensa, joka toimitettiin takavarikoituna Neuvostoliitolle. Tältäkin osin välirauhansopimuksen yksityisiin henkilöihin kohdistamien toimenpiteiden voidaan katsoa olleen raskaita. Suomen internoimat henkilöt joutuivat jopa huonompaan asemaan kuin Saksan omat kansalaiset, joiden henkilökohtai-

seen omistukseen liittoutuneet eivät puuttuneet Saksan ehdottoman antautumisen jälkeen.

Internoitujen naisten ja lasten internoinnin aikaisia olosuhteita ei ole myöskään kovin laajasti selvitetty. Edellä olevan perusteella viranomaisten internoinnissa toteuttamien rajoitusten ja internoinnin yleisten olosuhteiden tarkempi tuntemus edellyttää myös laajempaa selvitystä.

Nyt käytettävissä olevan tiedon perusteella Suomen viranomaisten toimenpiteet perustuivat voimassaolevaan lainsäädäntöön. Internoinnin kohteeksi joutuneiden henkilöiden osalta viran-

omaisten toteuttamia toimenpiteitä voidaan kuitenkin monilta osin pitää siinä määrin vakavina ja asiaa koskevan tutkimustiedon olevan siinä määrin puutteellista, että asian selvittäminen edellyttää perusteellisempaa tutkimusta. Myös toimenpiteiden kansainvälisoikeudellisen taustan tarkempi selvittäminen on tarpeen.

Edellä mainittujen selvitystarpeiden ja korvauskysymysten määrittelemiseksi ja asian jo aiemmin alkaneen selvittelyn perusteella valtioneuvoston kansliassa on valmisteltu asian vaatimaa tutkimushanketta.

Helsingissä 6 päivänä toukokuuta 2008

Pääministeri Matti Vanhanen

Till riksdagens talman

I det syfte som anges i 27 § i riksdagens arbetsordning har Ni, Herr talman, till den minister som saken gäller översänt följande skriftliga spörsmål SS 289/2008 rd undertecknat av riksdagsledamot Jacob Söderman /sd m.fl.:

Är regeringen medveten om att man med statsrådets utrikesutskotts beslut av den 18 oktober 1944, utan stöd av lag, internerade i Finland födda fruar och barn till tyska civila i Finland så att de ca 1,5 år hölls i slutna läger som upprätthölls av Statspolisen, och

har regeringen för avsikt att i enlighet med rättsstatsprinciperna och på ett hederligt sätt betala skadestånd för de psykiska och fysiska lidanden och den obefogade skam som interneringen av dessa barn har orsakat?

Som svar på detta spörsmål anför jag följande:

Det beslut om internering som Finlands regeringsmyndigheter fattade den 18 oktober 1944 och som ledde till stora mänskliga lidanden grundade sig på artikel 2 i 1944 års vapenstilleståndsavtal som riksdagen godkänt i konstitutionell ordning samt på skyddslagen för republiken (307/1939) och på förordningen angående inskränkning av den personliga friheten på grund av skyddslagen för republiken (444/1939). De personer som var föremål för interneringsåtgärderna var, bortsett från några undantagsfall som uppdagats efter att interneringen genomfördes, sådana tyska och ungerska medborgare som avsågs i artikel 2 i vapenstilleståndsavtalet.

När ministrarna Kaarlo Hillilä och Mauno Pekkala i en diskussion med generalöverste An-

drej Zjdanov den 1 februari 1945 bad om att interneringsbeslutet skulle ges en skäligare form, ansåg Zjdanov att bedömningen av de juridiska grunderna för interneringsåtgärder mot kvinnor och barn hade legat på de finländska myndigheternas ansvar och att det inte fanns orsak att göra några ändringar. Den promemoria som sammanställdes utgående från diskussionen visar också att finländarna ansåg att interneringen av finländare som var gifta med tyskar och ungrare, deras barn och personer som länge levt i Finland var oändamålsenlig.

De internerade tyska och ungerska medborgarna kan inte anses ha utgjort någon säkerhetsrisk för Finland efter Tysklands obestridda kapitulation den 8 maj 1945, vilket man vid granskning i efterhand kunde ha ansett inverka också på interneringens längd. Interneringen pågick till mars 1946. När det gäller tillämpningen av artikel 2 i vapenstilleståndsavtalet var det i första hand de allierades kontrollkommissions ståndpunkt som utgjorde grunden för fortsatt internering efter att Tyskland kapitulerat. Att interneringen fortsatte var klart oskäligt för de personer som var föremål för interneringen, vilket dock inte undanröjer det faktum att de finländska myndigheterna var tvungna att handla i enlighet med de allierades kontrollkommissions ståndpunkt.

Med grund i vapenstilleståndsavtalet berövades de internerade inte bara sin personliga frihet, utan de miste också sin personliga egendom som beslagtogs och sändes till Sovjetunionen. De åtgärder som i och med vapenstilleståndsavtalet riktades mot privatpersoner kan också till denna del anses vara tunga. De personer som Finland internerade hamnade till och med i en sämre ställning än Tysklands egna medborgare, vars personliga egendom inte rördes av de allierade

efter att Tyskland obestriddligen kapitulerat. Det har inte i någon större utsträckning blivit klarlagt under vilka förhållanden de internerade kvinnorna och barnen levde under interneringen. Utgående från det som sägs ovan krävs det också en mer omfattande utredning för att man ska få närmare insikter om de restriktioner som myndigheterna genomförde i interneringen och om de allmänna förhållandena under interneringen.

På basis av den information som är tillgänglig i dag grundade sig de finländska myndigheternas åtgärder på gällande lagstiftning. När det gäller de personer som blev föremål för interneringen

kan myndigheternas åtgärder dock i hög utsträckning anses vara så pass allvarliga och forskningsinformationen i ärendet så pass bristfällig att det krävs grundligare forskning för att ärendet ska kunna utredas. Det är också nödvändigt att närmare utreda den folkrättsliga bakgrunden till åtgärderna.

På basis av den forskning som redan bedrivits i ärendet har statsrådets kansli förberett ett forskningsprojekt för att klarlägga de ovan nämnda utredningsbehoven och ta ställning till skadeståndsfrågorna.

Helsingfors den 6 maj 2008

Statsminister Matti Vanhanen